

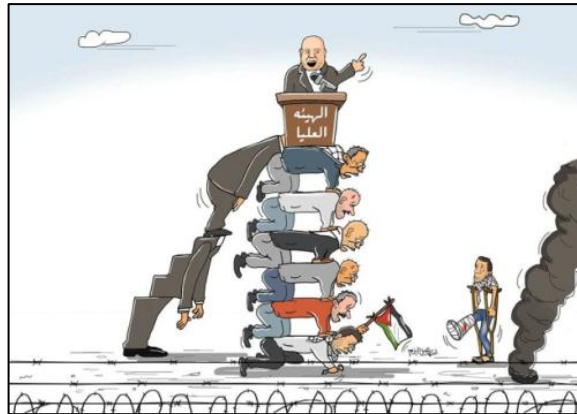
צעדות השיבה: לקראת מתכונת חדשה?

22 בדצמבר 2019

עיקרי תמונת המצב

לאחרונה מתקיימים דיונים בקרב חמאס וארגונים נוספים השותפים לצעדות השיבה, בהם נבחנת כדאיות המשך צעדות השיבה ומועלים רעיונות למתכונת חדשה שלהם. נראה לנו, כי לאחר תקופה של קרוב לשנתיים ו-85 צעדות מתגבשת הערכה בחמאס, כי **הצעדות והאלימות המופעלת במסגרתן כבר מיצו את עצמן** וכי להשגת **הסדרה קצרת טווח בעלת אופי מינימליסטי**, במתווה בו חמאס מעוניינת¹ אין צורך בהמשך הצעדות במתכונת הנוכחית, מה גם **שניכרים סימני עייפות בקרב הציבור העזתי** (שחמאס נאלצת להתחשב בו ובמצוקותיו).

למרות זאת **אין להערכתנו עניין לחמאס להפסיק לגמרי את הצעדות ואת האלימות הכרוכה בהן ועדיף בראייתה להמשיך ולקיימן בתדירות נמוכה יותר וברמת אלימות מופחתת**. זאת, להערכתנו בשל שתי סיבות עיקריות: לחמאס יש עניין **להמשיך ולשמר מנוף לחץ כלפי ישראל**, גם אם האלימות שתופעל באמצעותו תהיה במינון נמוך יותר. בנוסף לכך יש לחמאס עניין לרכך או אף לנסות ולמנוע ביקורת פנים-פלסטינית, הן מצד הג'האד האסלאמי בפלסטין (המגלה מדיניות לוחמנית יותר ויש לו עניין בשימור מתיחות מתמשכת) והן מצד הרשות הפלסטינית (הצפויה להציג את הפסקת הצעדות כביטוי לכישלון של מדיניות חמאס).

ביקורת כלפי הרשות העליונה על כך צעדות השיבה מתבצעות על גבם של תושבי הרצועה. למעלה נכתב: "הרשות העליונה"² (דף הפייסבוק של אסמאעיל אלבזם, קריקטוריסט מהרצועה, בלתי מזוהה מבחינה פוליטית, 1 באפריל 2019)

¹ ראו מסמך מרכז מידע מ-12 בדצמבר 2012: "כיצד נתפס ע"י חמאס הסכם רגיעה עם ישראל, שנידון לאחרונה בקהיר?".

² הכוונה ל"רשות העליונה לצעדות השיבה", גוף-העל המנהל את הצעדות, הגם שלחמאס יש ההשפעה המכרעת על אופיין ואופי התנהלותן.

התבטאויות בדבר דיונים אודות שינוי מתכונת צעדות השיבה

◀ לאחרונה התבטאו דוברים מטעם חמאס והרשות הלאומית העליונה לצעדות השיבה, כי **מתבצע עתה מחשב באשר להמשך הצעדות ולאופיין**. כך למשל:

◆ **עבד אללטיף קאנוע, דובר חמאס, הצהיר כי צעדות השיבה לא תיפסקנה. הן תמשכנה להתקיים אך במתכונת חדשה** (סוכנות הידיעות סוא, 20 בדצמבר 2019).

◆ **סהיל אלהנדי, בכיר חמאס, הצהיר, כי מתקיימים עתה דיונים, שבהם מועלים רעיונות בנוגע לצמצום תדירות צעדות השיבה, הגם שקיימת הסכמה כללית על המשך קיומן** (ערבי 21, 16 בדצמבר 2019).

◆ **טלאל אבו ט'ריפה, בכיר בחזית הדמוקרטית, וחבר ברשות העליונה לצעדות השיבה, מסר כי הרשות מקיימת הערכה מקיפה העוסקת באופי הצעדות ובמטרותיהן האסטרטגיות, על רקע מלאת קרוב לשנתיים לתחילת הצעדות. לדבריו עומדות עתה על הפרק כמה הצעות לגבי אופיין וביניהם לקיים אותן אחת לחודש או לקיימן "במועדים לאומיים"** (סוכנות הידיעות צפא, 21 בדצמבר 2019).

צעדות השיבה ומטרותיהן

◀ ב-30 במרץ 2018 החלה חמאס ליישם מדיניות חדשה של הפעלת **אלימות מבוקרת** כלפי ישראל שהחליפה את **מדיניות הריסון** שהתקיימה בשלוש השנים וחצי, שחלפו מאז מבצע "צוק איתן". **מרכיב מרכזי** במדיניות האלימות המבוקרת היו **צעדות השיבה המוניות** שלוו **במגוון פעולות אלימות**: השלכת מטענים, רימוני יד ובקבוקי תבערה לעבר חיילי צה"ל; שיגור עפיפוני ובלוני תבערה ונפץ; חבלה בגדר הגבול; ניסיונות פריצה לישראל ולעיתים אף אירועי ירי. האווירה הלוחמנית שנוצרה ברצועה, ותגובות צה"ל כלפי מבצעי הפעילות האלימה (שגרמו לנפגעים בקרבם), **יצרו תשעה סבבי הסלמה**. ישראל וחמאס השכילו **להכיל עד כה את סבבי הלחימה** ולמנוע הפיכתם לעימות צבאי נרחב, **שלשתיהן אין עניין בו**.

◀ צעדות השיבה נתפסו ע"י חמאס כאמצעי חשוב, **שבאמצעותו ניתן היה להשיג מספר מטרות**: הפעלת לחצים מבוקרים על ישראל, שיאפשרו השגת תמיכה כספית וכלכלית לרצועה, אשר יקלו על המצוקה הקשה השוררת בה; הקלה על ה"מצור" על הרצועה (פתיחת המעברים עם ישראל, פתיחת מעבר רפיח, הרחבת שטח הדיג); "שחרור קיטור" של הציבור העזתי בכלל, ושל הצעירים בפרט, **ותיעול רגשות התסכול שלהם כלפי ישראל הנובעים ממצוקות היום-יום**; ובצד כל זאת, במישור התודעתי, **העלאת המודעות לבעיות הפליטים הפלסטינים** ול"זכותם" לשוב למקומות מגוריהם בישראל (ומכאן שם הצעדות-"צעדות השיבה"-והדגש ההסברתי הרב לנושא הפליטים, שניתן במהלכן).

מערכת השיקולים הנוכחית של חמאס באשר לצעדות השיבה

◀ נראה לנו כי ההתבטאויות לעיל משקפות הערכת מצב המתקיימת ע"י חמאס וארגונים נוספים השותפים לצעדות אודות מידת התועלת שבהמשך צעדות השיבה. להערכתנו ברקע הערכת מצב זאת **עומדת המודעות לכך, שלאחר קרוב לשנתיים, הצעדות במתכונתן הנוכחית מיצו את עצמן**. ביטוי לכך ניתן למצוא **בעייפות**

הניכרת בקרב הציבור העזתי מקיום הצעדות, בעיקר בשל **המחירים שהציבור ברצועה נאלץ לשלם** (הרוגים ופצועים, שיבוש חיי האוכלוסייה בסבבי ההסלמה הנשנים וחוזרים), ביטוי מובהק לעייפות ניתן למצוא **בירידה עקבית במספר המשתתפים בצעדות** (בימי השיא עשרות אלפים, אח"כ 10,000-15,000, אח"כ 6,000-7,000 ובשבועיים האחרונים כ-2,500). אנו סבורים כי חמאס ושאר הארגונים נאלצים להתחשב בכך והדבר מצא ביטוי לאחרונה **בשלושה שבועות רצופים שבהם לא התקיימו הצעדות** (תופעה חסרת תקדים מאז תחילת הצעדות)³.

השתתפות דלה יחסית וכסאות מיותרים במחנה השיבה במזרח העיר עזה בצעדה ב-13 בדצמבר (דף הפייסבוק מחנה השיבה מלכה, 13 בדצמבר 2019)

◀ שיקול אפשרי נוסף של חמאס הוא שהלחצים המופעלים על ישראל במסגרת הצעדות במתכונתן הנוכחית קרובים למצות את עצמם הן בתחום ההומניטרי והן בכל הנוגע ל"הסרת המצור", **במסגרת הסדרה אפשרית בעלת אופי מינימליסטי**. להערכתנו, בראיית חמאס, ספק רב אם המשך הלחצים המופעלים במהלך הצעדות יניבו ויתורים משמעותיים נוספים מצד ישראל, מה גם **שלחמאס אין עניין בהסכם הרגעה ארוך טווח, במסגרתו היא תאלץ לוותר על עמדות היסוד שלה**.

◀ בעוד שמידת התועלת של הצעדות הולכת ופועלת **סיכוני ההסלמה הגלומים בהימשכותן שרירים וקיימים**. סיכונים אלו עלולים להתממש בעקבות פעילות אלימה של המפגינים בקרבת הגדר ותגובת צה"ל עליה⁴ או כתוצאה מפעילות ארגונים "סוררים" ובמרכזם הג'האד האסלאמי בפלסטין (שמאז סבב ההסלמה האחרון מבצעים ירי רקטות ספורדי לעבר ישראל, בניגוד למדיניות חמאס).

³ בין יום שישי 15 בנובמבר 2019 ועד יום שישי 29 בנובמבר 2019 לא התקיימו צעדות. הצעדות חודשו ב-6 בדצמבר 2019 והשתתפו בהן כ-4,200 פלסטינים. ב-13 בדצמבר 2019 ירד מספר המשתתפים לכ-2,200 וב-20 בדצמבר 2019 השתתפו בצעדות כ-2,600 פלסטינים בלבד.

⁴ גם כאשר מספר המשתתפים פחת גילויי האלימות בקרבת גדר הגבול (השלכת מטענים, חבלה בגדר, ניסיונות פריצה לישראל וכו') ממשיכים להתקיים במינון משתנה.

על רקע מכלול שיקולים ואילוצים אלה עשויה חמאס לבחור בדרך ביניים של הפחתת תדירות הצעדות והורדת מינון האלימות הנלווית אליהן, אך ללא הפסקתן המוחלטת. דרך ביניים זאת, שבאה לאחרונה לידי ביטוי בהצהרות פומביות, תסייע לחמאס להמשיך ולהתקדם לעבר הסדרה מינימליסטית, קצרת טווח, שבבסיסה צעדים נוספים לשיפור המצב ההומניטרי והקלה על ה"מצור", אך ללא התחייבות לוויתורים עקרוניים ולהסדרה ארוכת טווח. דרך ביניים זאת תאפשר לחמאס לשמר מנוף לחץ נגד ישראל, אך הפעלת האלימות תיעשה במינון נמוך יותר ובפיקוח מוגבר. והיה ובכל זאת תחליט חמאס להשאיר את הצעדות במתכונתן הנוכחית יסמן הדבר את המשך מדיניות האלימות המבוקרת ויהווה סימן מעיד לנכונותה של חמאס להמשיך ולשמר את הפוטנציאל הנפיץ מול ישראל ולהסתכן בסבבי הסלמה נוספים ואולי אף בהתדרדרות כוללת.